

Omgevingsverrijking voor geiten

Wat hebben geiten in hun omgeving nodig? Klimmen, schuren en schuilen zijn natuurlijke behoeften van geiten. Maar hoe kun je de omgeving het beste inrichten om aan die behoeften te voldoen? Om dat te weten te komen deden onderzoekers van het Louis Bolk Instituut een inventarisatie op het gebied van klim-, schuur- en schuilmogelijkheden in de biologische geitenhouderij. Dit BioKennisbericht beschrijft hun bevindingen.

Geiten leven van nature in een heuvel- en bergachtige omgeving. We gaan ervan uit dat ook de hedendaagse melkgeit behoefte heeft aan een dergelijke variatie in de leefomgeving. Wanneer je in deze behoefte van geiten voorziet, hebben de dieren afleiding, voorkom je stress en verbetert het dierenwelzijn. Omgevingsverrijking voor melkgeiten moet echter ook passen in het managementsysteem van de geitenhouderij. Daarom zijn de kennis, ervaring en ideeën van geitenhouders geïnventariseerd.

De praktijk

Op dit moment zijn er een aantal initiatieven en ideeën binnen de geitensector op het gebied van klim-, schuur- en schuilmogelijkheden. Enkele voorbeelden zijn het gebruik van een (roterende) veeborstel, wandplanken in de stal en boomstammen in de weide. Klim-, schuur- en schuilmogelijkheden worden echter nog niet op ieder bedrijf structureel toegepast. Redenen hiervoor zijn (de vrees voor) extra kosten, meer arbeid en problemen met het praktisch inpassen van deze materialen in de bedrijfsvoering. Niet alleen klim- en schuurvoorzieningen zijn belangrijk, ook de mogelijkheid tot schuilen in de stal en in de weide moet aandacht krijgen. Vanuit de sector wordt benadrukt dat de meest effectieve welzijnsverbeteringen gebaseerd zijn op aanpassingen en maatregelen die dicht bij de natuur van de geit staan; "gebruik de techniek van de natuur". Hieronder volgen een aantal voorbeelden van klim-, schuur- en schuilmogelijkheden.

→ Ambitie

Biologische zuivel is onderscheidend in product, productiewijze en relatie met consument.

De melkgeiten- en melkschapenhouderij vallen onder de Productwerkgroep Zuivel en Rundveevlees van Bioconnect. Een aantal speerpunten van de productwerkgroep Zuivel en Rundveevlees zijn:

- Producten ontwikkelen met een betere voedingswaarde en betere smaak;
- Bijdragen aan een passende uitbetaalprijs voor alle schakels van de keten;
- Kringloop sluiten en efficiënter werken met mineralen uit mest en voer;
- Robuuste dieren ontwikkelen met minder krachtvoer en minimaal antibioticagebruik;
- Versterken van de biologische geiten- en schapensector.

Lopend onderzoek

- Verbetering weerstand geiten
- Mineralenonderzoek melkschapen
- Duurmelken geiten en schapen
- Optimalisatie weidegang geiten
- Familiekudde melkschapen
- Verbeteren welzijnsprestaties

Biokennisberichten

Biokennisberichten beschrijven de resultaten uit onderzoek voor de praktijk. Recente biokennisberichten Geiten en schapen beschreven:

- Welzijn biologische schapen en geiten
- Duurmelken bij schapen

Kijk op www.biokennis.nl voor alle reeds verschenen berichten. U kunt zich daar ook abonneren.

Klimmen in de stal

Geiten hebben een natuurlijke neiging tot klimmen en als ze de kans krijgen zullen ze het zeker niet laten. Ook om te rusten zoekt een geit graag een hogere positie op. Op sommige bedrijven in Nederland worden strobalen in de pot gezet. Niet alleen klimmen de geiten op de balen, ze kunnen ook aan de balen schuren en knabbelen. In Duitsland worden wel platforms in de stal geplaatst of aan de muur geconstrueerd. Het gebruik van platforms zorgt voor minder verstoring tijdens het eten en rusten van geiten. Daarnaast zou het dominant gedrag van geiten verlagen, hoewel de meest dominante geit vaak bovenop de strobaal of platform staat.

Een andere kanttekening bij het gebruik van verhoogde rustplaatsen is dat deze snel vervuilen aangezien geiten keutelen waar ze kunnen staan. Ook de arbeidsbehoefte is hierbij belangrijk; platformen en strobalen belemmeren het uitmesten waardoor het meer tijd en arbeid in beslag neemt. Versmering en vervuiling kan tegengegaan worden door openingen tussen de planken waar de mest doorheen valt. Het opklappen van de planken tijdens het uitmesten kan tijd besparen.

Klimmen in de weide

Ook in de weide hebben geiten de behoefte om te klimmen. Geitenhouders gebruiken bij voorkeur natuurlijke omgevingsverrijking. Een voorbeeld is het plaatsen van bomen en boomstammen in de weide. De bomen en boomstammen worden tevens als schuurobject gebruikt. Naast natuurlijke attributen worden de weides ook weleens voorzien van picknicktafels waar de dieren op kunnen klimmen, aan kunnen schuren en onder kunnen schuilen. Bij het omweiden of maaien moet de omgevingsverrijking wel verplaatst worden, hetgeen lastig kan zijn.

Schuren

Geiten hebben er behoefte aan om hun huid en vacht te verzorgen. Dat doen ze bijvoorbeeld door te schuren. Het verzor-

gen van huid en vacht is belangrijk voor het vrijhouden van de vacht van parasieten, het bevorderen van de bloedsomloop en de aanmaak van nieuwe vacht. Bovendien worden de dieren er rustig van. Een veeborstel is uitermate geschikt om de geiten hun vacht te laten verzorgen. De borstel masseert de huid en verwijdert parasieten, loszittende haren en vuil. Daarnaast leidt het de geiten af en worden ze rustig. Door de veeborstel op een strategische plek in de stal te hangen bevordert deze het natuurlijke gedrag van de geit en de kudde. Ook kan een goede locatie van de borstel het dierverkeer in de stal bevorderen en richting geven. Een bijkomend voordeel is dat het schuren aan de stalinrichting duidelijk vermindert. In de praktijk variëren de gebruikte veeborstels van de roterende veeborstel die men kent uit de rundveehouderij (bv. Delafal), tot de vaste veeborstel (bv. Vink) of bezemkoppen. De (roterende) veeborstels hebben als nadeel dat ze duur zijn in aanschaf (Delafal; €1500,-, Vink; €300,-) en aangevreten kunnen worden. Zolang de roterende borstel draait is dit geen probleem. Bij geiten is het aan te raden een hangende roterende veeborstel te gebruiken die, op moment van aanvreten, uit balans wordt gebracht en dan gaat draaien. De borstels van Vink worden niet aangevreten, dit in tegenstelling tot bezemkoppen. Hoeveel geiten met één veeborstel kunnen doen is nog onduidelijk.

Om te rusten zoekt een geit graag een hogere positie op

In de rundveehouderij is één veeborstel afdoende voor 50-75 koeien. Doordat veeborstels intensief gebruikt worden kunnen ze er toe leiden dat parasieten of bijvoorbeeld ringworm en schurft zich sneller verspreiden onder de kudde. In het geval van parasieten, ringworm of schurft kan o.a. de Vink veeborstel worden uitgebreid met een huidverzorging. Doordat de dieren bij jeuk juist op die plekken de borstel gebruiken wordt de huidverzorging

goed in de geïrriteerde huid gewreven. Net als bij de klimmogelijkheden geven sommige veehouders de voorkeur aan meer natuurlijke omgevingsverrijking. Voorbeelden hiervan zijn takkenbossen en houten palen. Niet alleen schuren de dieren hieraan, maar ze kunnen er ook aan knabbelen. Deze producten kosten vrijwel niets en kunnen met uitmesten meegenomen worden.

Schuilen in de stal

In het wild leven geiten in groepen tot 100 dieren, maar meestal zijn de groepen niet groter dan 20 dieren. In deze kleine groepen heerst een rangorde die de groep stabiel houdt. In de bedrijfsmatige geitenhouderij komen groepen voor van 50 tot 250 dieren. Of bij deze grote groepen een stabiele rangorde heerst is de vraag. Schuilmogelijkheden voor ranglagere dieren zijn dan gewenst. Wandplanken, strobalen en afscheidingen in de pot of aan het voerhek zijn voorbeelden van schuilmogelijkheden voor ranglagere dieren.

Schuilen in de weide

Omdat geiten geen vetlaag op hun vacht hebben kunnen ze slecht tegen nat weer. Recente ervaringen met grazen van lammeren en droogstaande geiten op veldkavels laat echter zien dat dit geen problemen met de gezondheid oplevert.

Toch zullen geiten bij regen willen schuilen. Bij kavels aan de stal zullen de dieren de stal in trekken. Als dit niet mogelijk is kunnen er schuilplekken in het land worden aangeboden. Schuilmogelijkheden in de weide kunnen gecreëerd worden door de weide te voorzien van bossages. Aan de bomen en struiken kunnen ze ook schuren en knabbelen. Een nadeel van bossages of boompartijen in de weide is dat de dieren zich vaak om deze bossages en boompartijen gaan verzamelen. De kans bestaat dan dat de boel versmeert en dat wormbesmettingen toenemen. Schuilmogelijkheden die makkelijker schoongemaakt kunnen worden zijn bijvoorbeeld schuiltafels en schuilhutten.

Schuiltafels en schuilhutten in de weide

Aandachtspunten

Wanneer geiten meer tijd kunnen besteden aan natuurlijk gedrag (klimmen, schuren en schuilen) wordt voorzien in de natuurlijke behoeften van de geit. Dit heeft een stress-reducerend effect en is daarom positief voor de gezondheid en het welzijn van de veestapel. Echter geldt voor alle klim-, schuur- en schuilmogelijkheden dat deze dominant gedrag uit kunnen lokken, ten nadele van het welzijn van ranglagere dieren in de groep. Met name in de stalperiode is dit van belang. De inrichting van de stal, de plaats en het aantal klim-

en schuurmogelijkheden in de stal en de kuddegrootte bepalen de mate waarin dominant gedrag voorkomt. Waar de balans zit tussen deze factoren moet in de praktijk onderzocht worden. Ook moet het stimuleren van natuurlijk gedrag van geiten niet ten koste gaan van de efficiëntie van het werken in de stal.

Omgevingsverrijking moet dan ook zo slim mogelijk ingepast worden. Door gebruik te maken van de 'techniek van de natuur', zoals boomstammen en takkenbossen, kunnen de kosten en arbeidsbehoefte laag gehouden worden.

Roterende veeborstel

De roterende veeborstel bestaat in diverse uitvoeringen met een divers prijskaartje. Een borstel kost al gauw €1500,-, maar dan heb je meer dan je nodig hebt. Johan Platerink geeft de geiten alleen na het melken gelegenheid om zich te borstelen. Hij bedient de borstel middels een stekker. Schakelaars, sensoren en tijdrelais kunnen dan achterwege blijven. De kosten kunnen dan tot ongeveer €850,- worden teruggebracht.

Het doel van Bioconnect is het verder ontwikkelen en versterken van de biologische landbouwsector door het initiëren en uitvoeren van onderzoeksprojecten. In Bioconnect werken ondernemers (van boer tot winkelvloer) samen met onderwijs- en onderzoeksinstellingen en adviesorganisaties. Dit leidt tot een vraaggestuurde aanpak die uniek is in Europa.

Het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie is financier van de onderzoeksprojecten.

Wageningen UR (University & Research centre) en het Louis Bolk Instituut zijn de uitvoerders van het onderzoek. Op dit moment zijn dit voor de biologische landbouwsector zo'n 140 onderzoeksprojecten.

Contact

Contactpersoon: Cynthia Verwer
e-mail: c.verwer@louisbolk.nl
telefoon: 0343 523 860
www.biokennis.nl

Tekst: Cynthia Verwer en Nick van Eekeren, Louis Bolk Instituut

Eindredactie / Vormgeving / Productie
Wageningen UR, Communication Services
e-mail: info@biokennis.nl
telefoon: 0317 486 370